

Ankara Spor Kulüpleri Etkinliklerinin Rekreatif Boş Zaman Etkinliğine Dönüşümü ve Yeni “Mahal”lerinin Üretimi: 1922-1946*

*The Transformation of Ankara Sports Clubs' Activities into Recreational Leisure Activities and the Production of New Locales: 1922-1946***

Bengi Su ERTÜRKMEN AKSOY

Dr., Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara, Türkiye
PhD., Gazi University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, Ankara, Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-2745-5772
bsuerturkmen@gazi.edu.tr, bsuerturkmen@gmail.com

Nihan Oya MEMLÜK ÇOBANOĞLU

Dr., Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara, Türkiye
PhD., Gazi University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning, Ankara, Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-6055-430X
oyamemlук@gazi.edu.tr, oyamemlук@gmail.com

Bilge Beril KAPUSUZ BALCI

Dr. Öğretim Üyesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara, Türkiye
Assist. Prof., Gazi University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, Ankara, Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-7956-9202
bkapusuz@gazi.edu.tr, berilkapusuz@gmail.com

DOI: 10.5505/jas.2022.24119

Öz

Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde devletin beden terbiyesi politikalarına paralel olarak sporun kamusal alanda sergilenmesi, yaygın olmayan sporların yaygınlaştırılması ve spor etkinliklerinin rekreatif boş zaman etkinliğine dönüşmesinde spor kulüplerinin aracılığı önemlidir. 1922-1946 olarak belirlenen tarih aralığında Ankara spor kulüplerinin, farklı niteliklere sahip modern boş zaman etkinliklerini ve bu etkinliklerin yeni “mahallerini” (*locales*) üretmiş olduğu görülmüştür. Farklı spor branşlarında etkin olan spor kulüpleri, düzenledikleri veya dâhil oldukları rekreatif boş zaman etkinlikleri aracılığıyla kentli için aidiyet, eğlence ve dinlence gibi yeni anlamlar üreterek gündelik hayat bağlamında kent mekânının dönüşümünde etkin role sahip olmuşlardır. Çalışmada, modern bireyin, toplumun ve mekânın inşa edildiği yeni başkent Ankara'da, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ) ile sporda kurumsallaşmanın başladığı 1922 yılından spor etkinliklerinin örgütlü bir kiteselliğe ulaştığı 1946 yılına kadar, etkin olan spor kulüpleri ve kulüplerin düzenlediği veya dâhil oldukları spor etkinlikleri spor müsabakaları, spor şenlikleri, yıldönümü kutlamaları, yıllık kongreler gibi spor etkinlikleri ve etkinliklerin gerçekteştiği mahaller araştırılmıştır. Bu bağlamda çalışmada, spor etkinliklerinin rekreatif boş zaman etkinliklerine dönüşümü ile kulüplerin bu etkinlikler aracılığıyla gündelik hayatı ve kent mekânını yeniden üretime ilişkileri, farklı tür etkinlikler ve etkinliklerin gerçekteştiği farklı ölçek ve nitelikteki mahaller üzerinden incelenmiştir. Birincil kaynakları araştırmanın temeline koyan çalışmada gündelik hayat pratiklerinin takip edilebildiği, günlük

* Makaleye konu olan araştırma, 2021 yılı Koç Üniversitesi VEKAM Araştırma Ödülü'ne hak kazanmıştır.

** *The research used in this article received the Koç University VEKAM Research Award in 2021.*

sürekli yayınlardan Ankara'da yayımlanmış olan Hakimiyet-i Milliye [1934'ten itibaren Ulus] gazetesi, araştırmancın beslendiği en önemli kaynak olmuştur. Bununla birlikte Resimli Uyanış (Servet-i Fünun) ve Gol Spor gibi haftalık olarak yayımlanan dergiler de incelenmiş ve elde edilen kayıtlardan araştırma nesnelere ilişkin mekân odaklı okumalar ve analizler yapılmıştır.

Anahtar sözcükler: Ankara spor tarihi, Gündelik hayat, Rekreatif boş zaman, Spor kulüpleri, Spor mahalleri, Veri sözlüğü, Ağ analizi

Abstract

In the early period of the Republic of Turkey, sports clubs played a critical role in the promotion of sports in the public sphere, particularly less widespread sports, and the transformation of sporting activities into recreational leisure activities. This was all done in line with the physical training policies of the state. During this period, Ankara sports clubs introduced different qualities to modern leisure activities within new 'locales', and so played an active role in the transformation of urban space. They did this through the use of recreational leisure activities to emphasise a sense of belonging, entertainment, and recreation amongst the citizens. This study considers the sporting events, as well as the locales where they took place, that were organized by sport clubs in Ankara, the new capital. The period considered begins in 1922, when the institutionalization of sports began with the formation of The Turkish Alliance of Associations Promoting Exercise, until 1946 when the sporting activities were more comprehensively organised. Analysis of the transformation of sports activities into recreational leisure activities, as well as the role of sports clubs in redefining daily life and urban space, considers a variety, in terms of scales and qualities, of activities and locales. The Ankara daily newspaper Hakimiyet-i Milliye [which was renamed Ulus in 1934], was the main primary source used in this study, although certain weekly magazines, such as Resimli Uyanış, (Servet-i Fünun) and Gol Spor, were used to obtain further information and analysis of events and locations.

Keywords: Ankara sports history, Daily life, Recreation time, Sports clubs, Sports locales, Lexicon, Network analysis

Giriş

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'yı konu edinen çalışmalardan, modernleşme ve örnek kent olma idealleri doğrultusunda bir eylem olarak spor etkinliklerinin, gerek beden terbiyesi politikalarının gerçekleştirilmesi, gerek gündelik hayatın modern etkinlikleri olarak kabul görmesi ve teşvik edilmesi amacıyla araçsallaştırılmış olduğu söylenebilir.

Modernleşme programına paralel olarak benimsenen politikalar doğrultusunda yeniden inşa edilmekte olan başkent Ankara'da spor etkinliklerinin gerçekleşebileceği mekânların kısıtlılığı yeni mekânların inşasını, var olanların ise dönüşümünü ya da iyileştirilmesini gerekli kılmıştır. Erken Cumhuriyet döneminde, spor ile ilişkili olan etkinliklerin düzenlenmesinde belirli sorumluluklar üstlenen dönemin faal spor kulüplerinin, aktivitelerin gerçekleştiği mekânların üretilmesine ve var olan mekânların da spor mahalleri olarak kullanılmasına katkısı olasıdır. Bahsi geçen dönemde Ankara'da yayımlanmış olan Hakimiyet-i Milliye 1934 yılı Aralık ayı sonrasında değişen adıyla Ulus- gazetesinde yapılan ön arşiv çalışmasında özellikle askeri, işçi ve eğitsel kökenli olan Muhafız Gücü Spor Kulübü, Ankara Gücü Spor Kulübü, İmalat-1 Harbiye Spor Kulübü gibi spor kulüpleri-

nin farklı spor branşlarında etkili olarak kurumsallaşmış, farklı türde çok sayıda spor ile ilişkili etkinlikler düzenlenmiş veya bu etkinliklere dâhil olmuş olduğu, dolayısıyla da sporun kentlinin gündelik hayatına dâhiliyetindeki etkin aracılığı tespit edilmiştir.

Bununla birlikte modernleşmekte olan kent ve kentli için, boş zaman etkinlikleri ve mekânlarının devlet eliyle düzenlenmesi ya da organize edilmesi gayretinin, özellikle farklı arka planlara sahip spor kulüplerinin yarı özerk inisiyatifleri ile ulus-devlet hakimiyet alanının dışında da çoğaltılabilmiş ve çeşitlendirilebilmiş olduğu görülmüştür. Başka bir deyişle, merkezi planlama ve uygulamalarla eş zamanlı olarak spor kulüplerinin de modern kentlinin yeni kentle kurduğu sosyal ve mekânsal ilişkileri dönüştürdüğü; kent mekânlarının da bu dönüşüme paralel ve çok sesli bir bağlamda şekillendiği söylenebilir.

Bu ön tespitlerin üzerinden çalışmada, sporun araçsallaştırıldığı Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında etkin olan spor kulüpleri "aktör kurumlar" olarak tanımlanmış ve aktör kurumların kentin modernleşmesinde, dönüşümünde ve gelişiminde etkili olduğu savunulmuştur. Bu sav doğrultusunda bahsi geçen dönemde aktör (spor kulüpleri), eylem (spor etkinlikleri), zaman-mekân (spor mahalleri) ilişkileri araştırılmaya değer bulunmuş ve kentlilerin

rekreatif boş zaman etkinlikleri olarak spor kulüplerinin dâhil oldukları ya da düzenledikleri spor branşlarıyla ilişkili etkinlikler ile etkinliklerin gerçekleştiği mahaller (kent mekânları) arasındaki ilişkiler, sosyal ve mekânsal boyutlarıyla araştırılmıştır. Burada kullanılan ve çalışma boyunca yinelenen olan aktör, eylem, zaman-mekân terimleri Anthony Giddens'in (1986) yapılandırma kuramından hareketle çalışmaya uyarlanmıştır.

Literatürde Erken Cumhuriyet Dönemi'nin ulus inşa sürecinde, modern sporun kuruluş tarihine bakılarak spora ilişkin ilke ve politikalar üzerinden gerçekleştirilen dönüşümleri ele alan araştırmalar mevcuttur. Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'si tarihselliğinde modern sporun inşası çoğunlukla sosyal bilimler, spor bilimleri ve kültür çalışmaları alanlarında araştırılan bir konu olarak sosyal ve politik bağlamlarda ele alınmaktadır. Bu araştırmalardan Yazar (2014), sosyoloji alanında ürettiği çalışmasında, sporu modern Türkiye'nin inşa sürecinde bir iktidar alanı olarak tanımladığı eleştirel bir bakış sunmaktadır. Bu çalışmada, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde hem özel hem de kamusal alanın düzenlenmesi, denetlenmesi ve yeniden üretilmesine yönelik politikaların, modern bireyin inşasında boş zaman olgusunu da kapsadığı aktarılmaktadır. Cantek ve Yazar (2009) ise Türkiye'de modernleşmenin ilk yıllarından itibaren yeni yaşam tarzlarının gelişimine paralel olarak yaygınlaşan modern sporların tarihsel bağlamına bakarken, eğitim politikalarının da önemli olduğunu ifade etmektedirler.

Bunlarla birlikte sporun, modern ulusun inşası ile eş zamanlı olarak modernleşen kentte kamusal alanı inşa etme biçimleri ile modern kentlinin kamusal alanda varlık gösterme biçimlerinin dönüştürücü rolünün, bütüncül ve ilişkisel olarak ele alındığı kent tarihi ve mimarlık tarihi alanlarındaki kesişimler ile disiplinler arası çalışmaların sayısı sınırlıdır. Yapılan çalışmalarda rekreatif boş zaman etkinliği olarak spor etkinliklerinin farklı sunum biçimleri, farklı aktörleri ve mahallerinin kapsamlı ve bütüncül olarak kent ölçeğinde ele alınmamış olduğu görülmektedir.

Ankara'daki spor programlarıyla ilişkili faaliyet ve mekânların tekil yapı, kurum veya spor branşı odaklı olarak araştırıldığı görülmektedir.

Ankara'nın bu dönemdeki spor mekânlarına ilişkin çalışmalar, öncül niteliği ve ölçeği nedeniyle Hipodrom ve 19 Mayıs Stadyumu çevresinde yoğunlaşmaktadır (Özdemir, 2004; Saner, 2014; Korkmaz, 2007; Bican, 2009;

Korkmaz, 2019). Bunların dışında Alpagut (2017), devletin eğitim politikasının bir ayağını oluşturan beden terbiyesinin gerçekleştiği mekânları ele almış ve İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Kız Lisesi, Ticaret Lisesi, Mülkiye Mektebi, Jimnastik Okulu, Cebeci Ortaokulu, Atatürk Lisesi gibi eğitim yapılarındaki spor mekânlarını (salonlar ve kortlar gibi), AOÇ'de bulunan havuzları ve bir spor kompleksi olarak inşa edilmiş olan 19 Mayıs Stadyumu'nu incelemiştir. Türkyılmaz (2015) ise, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1950) Ankara havuzbaşlarını incelediği çalışmasında, AOÇ arazisi içerisindeki Karadeniz ve Marmara havuzlarının bu dönemde sıklıkla ve sportif amaçlarla kullanılmış olmasına değinmektedir.

Kurumlara ilişkin çalışmalar yapıları göre daha kısıtlıdır. Aydın (2018) Ankaragücü Spor Kulübünü ele aldığı araştırmasında kulübün tarihsel gelişimine yer verir yerel bir spor kulübünün, aidiyet ile kent ve kentli kimliğinin oluşumundaki etkinliği araştırır. Bayraktar (2016) ise modernleşen Ankara'da dönüşmekte olan gündelik hayat etkinliklerinin örgütlenmesinde Ankara'nın tanınmış aileleri ve yüksek bürokrat kesiminin üyeleri olduğu spor kulüplerinin etkinliğine dikkat çeker. Araştırma, kulüplerin yılın belirli günlerinde halkın katılımına açık olarak düzenlediği turnuvalar ve müsabakaların, kent yaşamının değişiminde ve spor etkinliklerinin eğlence odaklı bir boş zaman etkinliğine dönüşümünde önemli rol oynamasına ilişkin bir bakış sunması anlamında değerlidir. Tanrıkulu (1985) ise; 1928-1938 yılları arasında Ankara'nın eğlence yaşamını ele alan çalışmasında, Ankara'nın sosyal yaşamını dönüştüren etkinlik ve mekânlara odaklanmaktadır. Araştırmada, Ankaralıların sosyal yaşamında boş zaman etkinliği olarak Atlı Spor Kulübü, Avcılar Kulübü, Tenis Kulübü, Yüzme Kulübü'nün etkinliklerine ayrıca değinilmektedir.

Spor branşlarına odaklanan çalışmalara bakıldığında Özgenel'in (2017), tenis sporu ve Ankara Tenis Kulübü üzerine gerçekleştirdiği araştırması öne çıkmaktadır. Bu çalışmanın, tenisin elit tabakanın özel mekânlarından, halkın da hem icracı hem izleyici olduğu kamusal mekâna geçişini Ankara'da tenis mekânlarının inşası üzerinden ele alması da yine Ankara'ya dair spor, kent mekânı ve katılım ilişkilerinin sorgulanması anlamında kıymetlidir.

Yapılan bu literatür taraması doğrultusunda kurumlar ve özellikle de spor kulüplerini merkeze alan çalışmaların kısıtlılığı doğrultusunda araştırmada, belirlenen tarih aralığında Ankara'da faal olan spor kulüpleri ve etkinliklerine

odaklanılmıştır. Çalışmada, modern başkent Ankara'nın inşasında devlet mekanizmalarıyla birlikte farklı aktör ve kurumların da söz sahibi olduğu savından temellenen bir bakış benimsenerek, spor aracılığıyla kamusal alanda dönüşen rekreatif boş zaman etkinlikleri ve etkinlik mekânları üzerine bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmayla, 1922-1946 yılları arasında spor faaliyetlerinin kentlilerin gündelik hayatında rekreatif boş zaman etkinliği olarak düzenlenmesinde benimsenmiş spor branşları kadar batı kökenli yeni spor branşlarının da toplumun her tabakasında yaygınlaştırılmasında, Ankara spor kulüpleri ve kulüp etkinliklerinin rolünün ortaya konulması; kulüp etkinliklerinin boş zaman kesitini ve kent mekânlarını yeniden üretme biçimlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, konu edilen döneme dair literatürdeki hâkim ideolojik çerçeve ve üst anlatı eksenini çeperde kalmış olan spor kulüplerine ve kulüplerin düzenlemiş veya dâhil olmuş oldukları etkinliklere kaydırarak tespit edilecek özgün yerellikler üzerinden yeni bir okuma gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu anlamda çalışmada, Ankara odaklı tarihyazımında indirgemeci ideolojik ve genel geçer bakışlardanansa, gerçek ve çoklu kimliklerden hareket eden kapsayıcı tarihyazımı yaklaşımlarının (Arnold, Altan Ergut ve Özkaya, 2006) gerekliliğine işaret eden eleştirel bakış benimsenmiştir.

Eleştirel bakış biçimi, cumhuriyet ideolojisinin önemli bir aracı olan, beden terbiyesi ve millî temsiliyete temellenen işlevselci spor politikalarının ortaya çıkardığı; dönemin planlı ve kalıcı spor yapıları, merkezleri, kompleksleri kadar, parklar, bahçeler ve diğer mevcut kamusal mekânlar gibi kent mekânlarında ve kent dışında kalan çeper alanlarda üretilen spor mahallerini de kapsayarak, kentlinin gündelik hayatının bir parçası olarak tanımlanan rekreatif boş zaman etkinliklerine ilişkin bir okumanın yapılmasına olanak sağlamıştır. Araştırmanın eleştirel konumu ve tarihyazımı yaklaşımını çerçeveleyen çoklu anlatılar, tekil aktörler ya da tekil yapılara ya da mekânlara odaklanmak yerine, farklı aktörleri, eylemleri ve mekânları ilişkisel olarak bir araya getiren süreçlere ve etkinliklere dair çizgisel olmayan bir tarihsel anlatı ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte toplumsal ve mekânsal süreçlere gündelik hayat çerçevesinden bakışın sunduğu çeşitlilik, hem yapıları hem kent mekânlarını ilişkisel olarak parçası oldukları çok sayıda farklı etkinliğin konusu hâline getirmekte; böylelikle farklı bakış açılarını bir araya getiren farklı anlatılar kurmayı mümkün kılmaktadır.

Politika, toplum, gündelik hayat ve spor konularının kesişiminde konumlanan bu araştırma ile literatürdeki mevcut ve çoklukla Cumhuriyet rejiminin ulus-inşası sürecinde bir araya getirdiği plancılar, mimarlar, spor yapıları ya da yerleşkeleri ve kimliği yeniden inşa edilen edilgen bir kentli tanımının ön planda tutulduğu yaklaşımdan farklı olarak spor kulüpleri başta olmak üzere farklı aktörlerin etkinliklerinin, bu etkinliklerde yer alan ya da etkinlikleri talep eden kentlinin tepkileri, talepleri ve katılım biçimlerinin de eş önem atfedildiği genişletilmiş bir 'ağ' tanımı önerilmiştir.

Araştırmanın katkılarında bir diğeri de kentin sosyal ve mekânsal dönüşümünde önemli aktörler olarak spor kulüpleri ve kulüp faaliyetlerini, etkinlikler aracılığıyla yeniden ürettikleri mekânlar ile görünür kılarak, kentlinin de farklı rollerde katılımcı olduğu bir çevresel bakışın ele alınmasıdır. Bu bağlamda, aktör, eylem ve zaman-mekân ilişkilerinin karmaşık yapısını incelemeye yönelik geliştirilen ağ ve yöntemin aktarıldığı bölümde detaylandırılmış olan ağ üretme ve analiz etme yöntemi, araştırmanın özgün niteliklerini işaret etmektedir. Böylece araştırma, Ankara tarihyazımına ilişkin sunduğu farklı bakış açısının yanı sıra yöntemsel olarak da literatüre katkı sunmaktadır.

Çalışmada benimsenen merkezsizleştirici bakış, modern ulusun inşasında devlet mekanizmalarıyla birlikte farklı aktörlerin etkinlik gösterdiği çok sesli bir bağlam tanımlamaya ve bu bağlamı ilişkisel olarak tanımlamaya olanak tanımıştır. Araştırma aracılığıyla modernleşme sürecinde devlet mekanizmaları dışında farklı aktörlerin de etkili olabileceği düşüncesiyle geliştirilecek gelecek çalışmaları da tetikleyecek bir tartışma zemini yaratıldığı düşünülmektedir.

Ankara'ya Spor Ekseninde Bir Bakış: Araştırmanın Bağlamı, Kapsamı ve Yöntemi

Çalışma, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Batı yönelimli devlet politikalarından biri olarak sporun modern toplumun gündelik hayat pratiğinde yaygınlaştırılmasının ve özellikle yeni başkent inşasıyla eş zamanlı olarak kamusal mekânda görünürlüğünün artırılmasının amaçlandığı bir ortama odaklanmıştır. Bu ortamda önemli bir yer tutan spor etkinliklerinin, bedenin ideolojik olarak kontrol edilmesiyle ilişkili olarak beden terbiyesi gibi temel işlevlerine yönelik etkinliklerden; rekabet, aidiyet, eğlence ve dinlence gibi yeni anlamlarla karşılık bulan rekreatif boş zaman etkinliklerine dönüşümü araştırmanın çerçevesi-

ni oluşturmuştur. Spor kültürünün toplumsal yaşantıya yerleşmesinde ve spor-yönelimli yeni branşların yaygınlaşmasında, sosyal ve mekânsal yapıların oluşmasında, spor kulüplerinin literatürde çok da görünür olmayan aracılığı araştırma için yönlendirici olmuştur.

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın (TİCİ) kurulmasını takiben spor faaliyetlerinin kurumsallaşmaya başladığı 1922 yılı ile sporun örgütlü bir kitleselliğe ulaştığı 1946 yılları arasında Türkiye spor tarihindeki kırılmaları işaret eden 20 yılı aşkın dönem, araştırmanın incelediği tarih aralığını oluşturmaktadır.¹ Belirlenen tarih aralığının aynı zamanda Cumhuriyet ideolojisinin inşa edildiği tek partili döneme denk geldiği ve bu dönemde devletin beden terbiyesi politikasının oldukça baskın olduğu unutulmamalıdır. Bu yüzden de söz konusu dönem, devlet mekanizmalarının dışında ve paralelinde olmak üzere spor kulüplerinin etkinliğinin araştırılacağı önemli bir aralık olarak görülmüştür. Ayrıca, sporun henüz kitlesel bir endüstriye dönüşmediği bu dönemin seçilmesinde, tarihsel olarak etkinliklerin rekreatif amaçlı olarak kentlinin gündelik hayatında yer almaya başlaması ve sosyal olarak kent mekânını üretirken kentli için yeni bir araya geliş biçimleri ve mahalleri ortaya çıkarmasıyla boş zamanın değerli kılınması için alternatifler sunması da etkili olmuştur.

Ankara spor kulüpleri aracılığıyla düzenlenen etkinliklerin türleri; bu etkinliklerin farklı spor branşlarından, farklı kurumsal temsiliyetlere genişleyen kapsamı ve yaygın etkisinin nasıl bir sosyal ve mekânsal örüntüyü beraberinde getirdiği; kentlinin bu kulüpler, etkinlikler ve etkinlik mekânlarıyla ilişkilerinin nasıl bir düzende ve hangi biçimlerde kurulduğu; kentlinin spor etkinliklerini icra etme ve izleme pratikleri üzerinden spora katılım alışkanlıklarının ve kent mekânı kullanımlarının nasıl biçimlendiği konuları araştırma kapsamında ele alınan konulardandır. Araştırmada tespit edilen ve incelenen spor etkinliklerinin yer seçimleri, yapı ölçeğinde olduğu kadar

semt ölçeğinde hem sabit hem geçici mekân kullanımını örgütlemesi, -böylelikle- kent mekânlarını dönüştürürken yeni spor mahallerini üretmesi, yeni mahallerin deşifre edilmesinde önemli bilgiler sunmuştur.

Araştırma kapsamında yerele dair özgünlüklerin keşfedilebileceği birincil kaynaklar olan süreli yayınlar özelinde Ankara'da günlük olarak yayımlanan ve *Hakimiyet-i Milliye* (ve 1934 yılı itibariyle *Ulus*) gazetesi ile başkent inşasının ulusal ölçekteki yankılarının da önemli olduğu düşünülerek haftalık olarak yayımlanan *Resimli Uyanış Servet-i Fünun* ile dönemde spor haberlerini aktarma amacıyla yayımlanan *Gol Spor* dergileri taranmıştır.² Ankara merkezli olarak yayımlanan ve hükümet temsiliyeti taşıyan *Hakimiyet-i Milliye* (Ulus), Ankara'dan ve yeni başkent inşasının gündelik yaşantısından ve bu yaşantıyla birlikte inşa edilen yerel mahallerden kesitleri sunması açısından araştırmanın en önemli birincil kaynağı olmuştur. Gazetenin muhabirliğini üstlendiği gündelik hayat kesitleri, spor ekseninde gerçekleşen farklı türde etkinliklerin haberlerini aktarırken; haberler kadar haberlere eşlik eden fotoğraflar da etkinliklerin arka planına, kentli ve kent mekânına dair araştırmayı zenginleştirecek çok sayıda -mekânsal- detay sunmaktadır. İstanbul merkezli, eski ismiyle *Servet-i Fünun*, Cumhuriyet döneminde aldığı ismiyle *Resimli Uyanış* süreli yayını ise, dönemin siyasi, ekonomik, bilimsel ve kültürel sosyal yaşamının izlenebildiği bir sanat ve edebiyat dergisi olarak, özellikle Ankara'da cereyan eden önemli süreçlere yer vermesi ve bu süreçlerin görsel kayıtlarını sunması açısından yine arşiv çalışmasına dahil edilen birincil kaynaklardandır. Bir başka İstanbul merkezli süreli yayın *Gol Spor* dergisi de *Resimli Uyanış* dergisine benzer şekilde Ankara'dan haberlere yer vermesi anlamında kıymetli bulunarak veri temininde başvurulan birincil kaynaklardan olmuştur.

Arşiv taraması ile oluşturulan çalışmaların çoğunda olduğu gibi bu araştırma da arşivlerin koleksiyonlarına bağımlıdır. Bu sebeple de tarih aralığı kapsamında bahsi

- 1 Tarih aralığının belirlenmesinde, Fişek'in (1983, Yarar, 2014'te aktarıldığı gibi) "Türkiye'de Spor" adlı çalışmasında ortaya koyduğu spor tarihine yönelik dönemlemeden faydalanılmıştır: İlk dönemin başlangıcı, spora ilişkin işleyişin kontrolüne sahip tek yetkili organ olarak görev yapan TİCİ'nin kurulduğu 1922'ye tarihlenir. Bu dönem, 1936'da TİCİ'nin Türk Spor Kurumuna (TSK) dönüşmesi ile son bulur. 1938'in sonuna dek etkin olan TSK dönemi büyük ölçüde devlet denetimi ve gözetimindeki beden terbiyesi politikalarının ve sporda kurumsallaşma sürecinin önemli bir aşamasıdır. TSK'nın etkin olduğu dönemde, spor programları, etkinlikleri ve bunların gerektirdiği tesislerin ortaya çıkışı hızlanmıştır. 1938 yılında Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğünün kurulması ve mevcut federasyonlarda yeniden yapılandırmaya gidilmesi, üçüncü önemli dönemeci tanımlamaktadır. Dördüncü ve son dönem, 1946'dan sonra spora ilişkin zorunlu uygulamaların kaldırılmasıyla birlikte günümüze dek geçerliliğini koruyacak yönetsel biçimin kurgulandığı dönemdir.
- 2 Döneme ait sporla ilişkili *Spor Alemi*, *Yeni Hayat*, *Havacılık* ve *Spor ile Beden Terbiyesi* ve *Spor* gibi diğer süreli yayınlar da göz önünde bulundurulmuş; ancak, yayımlandıkları tarih itibariyle kullanılan dil, arşivlere erişim sıkıntısı, içeriklerin araştırma kapsamıyla uyumlu olmaması gibi nedenlerden ötürü araştırma kapsamına alınmamıştır.

geçen yayınların bütün sayılarının incelenmesi mümkün olmamıştır. Belirlenen süreli yayınlar, latin harflerinin kullanılmaya başlandığı tarih olan 1928'den 1936 yılının sonuna kadar olan dönemde günü gününe taranmıştır. Spor kulüplerine ilişkin görüş ve muhabirlik yazıları ile gazetelerin ve spor kulüplerinin fotoğraf servislerince belgelenmiş etkinliklere ait görsel kayıtlar (fotoğraflar) incelenmiştir. Takip eden on yıllık tarih aralığında ise spor kulüpleri, spor branşları, spor etkinliği türleri ve spor mahallerine ilişkin elde edilen anahtar kelimeler (Örneğin Muhafız Gücü Spor Kulübü, eskrim, yüzme, kulüp, garden partisi, Evkaf Apartmanı, vb.) taranmıştır.

Arşiv araştırması sonucunda elde edilen bilgi ve belgeler aktör, eylem, zaman-mekân ilişkilerinin okunabilmesi ve yorumlanabilmesi amacıyla, kulüpler başta olmak üzere kurum ve kuruluşlar (aktör-kurumlar), etkinlik türleri (eylem) ve etkinliğin gerçekleştiği mahaller (zaman-mekânlar) şeklinde sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma aracılığıyla, Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara'sının spor ağına dair bir veri sözlüğü (*lexicon*) oluşturulmuştur. Araştırmada tespit edilen verilerin zengin ve çoklu yapısı ile veriler arasındaki ilişkilerin karmaşıklığı, verilerin anlaşılması, analiz edilmesi ve yorumlanması için üretilen veri sözlüğünün görselleştirilmesini ve haritalanmasını³ gerekli kılmıştır. Buradan hareketle, araştırmanın son aşamasında oluşturulan veri sözlüğünde⁴ yer alan bileşenler arasındaki ilişkiler sosyal ağ analizi yöntemi ile yorumlanmıştır. Üretilen veri sözlüğü haritasının dinamik yapıda olması, verilere yönelik farklı görselliklerin oluşmasını sağlamış ve bu sayede de analiz sürecinde eleştirel bakma ve verileri ilişkisel olarak yorumlama olanağı sunmuştur.

Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü

Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü, arşiv taraması ışığında, araştırmanın nesnesi olan dönemin etkin spor kulüpleri, bu kulüplerin düzenledikleri veya dâhil oldukları spor etkinlikleri ve bu etkinliklerin gerçekleştirildiği spor mahalleri üzerinden oluşturulmuştur. Arşiv taraması sürecinde boş zaman etkinliklerinin çeşitlenmesinde spor kulüpleri dışında eğitim kurumları, devlet kurumları,

heyetler ve basın-yayın organları gibi çoklu aktörlerin de etkin olduğu görülmüş ve kulüplerin düzenlediği etkinliklerin yanı sıra kulüplerin dâhil oldukları, kulüpler kadar farklı aktör-kurumlar tarafından düzenlenen etkinliklerin de spor faaliyetlerinin boş zaman etkinliklerine dönüşmesinde eş önem arz ettiği tespit edilmiştir. Bu nedenle eğitim kurumları, kamu kurumları, basın yayın organları gibi farklı nitelikteki kurum ve kuruluşlar da ağı dâhil edilmiştir (Tablo 1).

Arşiv taramasında elde edilen bilgiler, veri sözlüğü içerisinde (a) aktör kurumlar [spor kulüpleri ve diğer kurumlar], (b) eylemler [spor müsabaka ve etkinlikleri], (c) zaman-mekân [spor mahalleri] şeklinde kurgulanan sınıflandırmaya göre bileşenlerine ayrılmış ve sözlüğe işlenmiştir. Bileşenler (kullanılan çevrim içi platformun arayüzünde tanımlandığı biçimiyle) noktalar (*node*) olarak ve noktalar arasındaki ilişkiler ise tanımlanan farklı "ilişkilene biçimleri" kenarlar (*edge*) aracılığıyla oluşturulan ağa eklenmiştir. İlişkilene biçimleri, "ilişkili olmak" (spor branşı ile), spor etkinliği "düzenlemek" ya da "katılmak," etkinliğin "gerçekleştiği" mahal, bu mahale "sahip olmak" durumu ve bu mahalin "konumlanması" şeklinde tanımlanmıştır.

Spor kulüpleri ve eğitim kurumları, sahip oldukları takımlar ölçeğinde de bileşenlerine ayrılmış ve ilişkili oldukları spor türleri, etkinlikler ve etkinliklerin gerçekleştiği mahaller ile ilişkilendirilerek ağı dâhil edilmişlerdir. Kurumların sahip olduğu mahaller de ilişkilene biçimleri içerisinde ayrıca belirtilmiştir. Şekil 1 ve Şekil 2'de araştırma kapsamında tespit edilen bileşenlerin aktör-kurumlara göre farklılaşan ilişkilene biçimleri gösterilmiştir.

Sözlükten elde edilen bulgular ışığında her bir aktör kurum, düzenledikleri müsabakalar ve etkinlikler aracılığıyla farklı spor dallarının yaygınlaşmasına birey (sporcu), topluluk (takım, kulüp üyeleri) ve kent ölçeğinde (kentli) olmak üzere farklı katılım ölçeklerinde katkıda bulunarak kentlilerin boş zamanlarını dönüştürmüştür. Bu süreçte mahal ve mahalle gibi ölçeklerde mekânların etkinlikler için kullanıldığı, oluşturulduğu veya dönüştürüldüğü izlenmiştir.

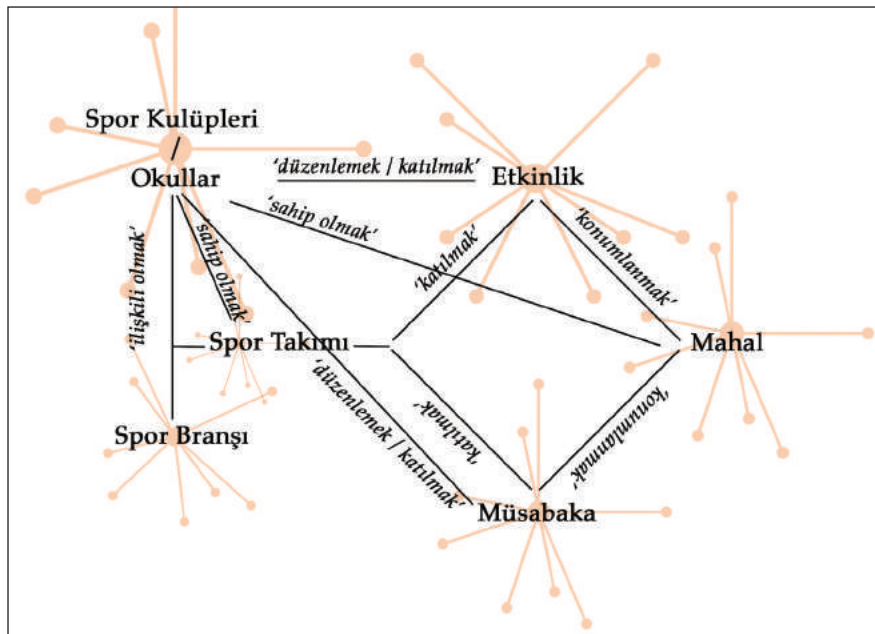
3 Haritalama eylemi Cosgrove (2005) ve Alanyalı Aral (2018 ve 2019) tarafından bir araştırma, algılama, analiz etme, düşünme, eleştirme ve temsil etme aracı olarak tanımlanmaktadır. Benzer şekilde, araştırma kapsamında haritalama eylemi salt grafik bir anlatım olmaktan öte aktör-eylem, aktör-mekân, eylem-mekân gibi ilişkilerin ve farklı ilişkilene biçimlerinin anlaşılmasında önemli bir araç olarak kullanılmıştır.

4 Veri Sözlüğü veri ağlarının üretildiği, haritalamanın ve analizlerin gerçekleştirildiği ve sonrasında da yayımlanarak kamu ile paylaşıldığı GraphCommons adlı online platforma yüklenerek haritalanmıştır. Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü (1922-1946) Graphcommons Online Platform erişim bağlantısı: <https://graphcommons.com/graphs/dc40964f-8bc9-4566-bc91-68714906e76f>

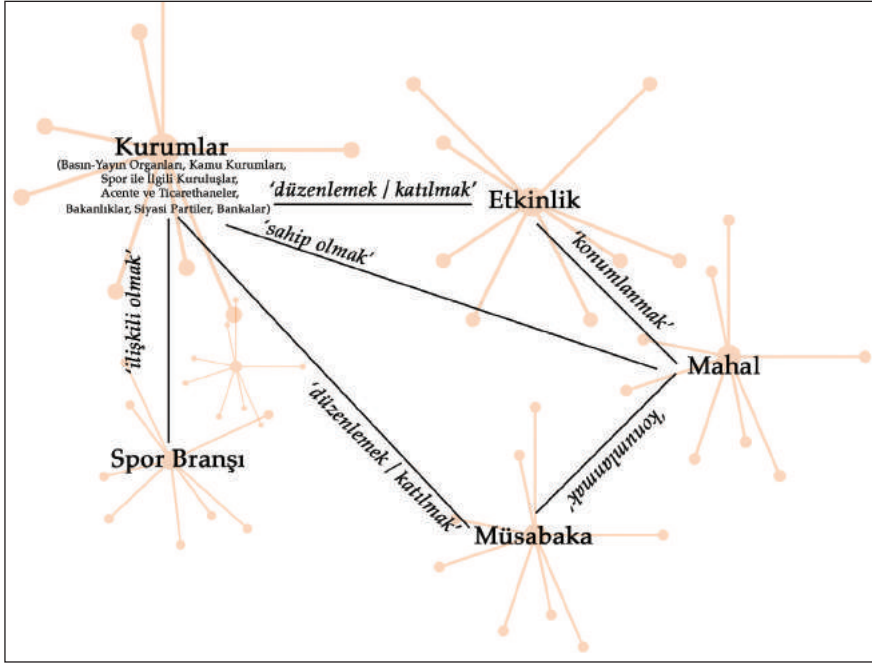

Tablo 1. Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü'nde Bulunan Aktör Kurumların Listesi

Spor Kulüpleri (20 aktif kulüp)	Altın Ordu Spor Kulübü, Ankara Atletizm Kulübü, Ankara Avcılar Kulübü, Ankara Boks Kulübü, Ankara Dağ Kulübü, Ankara Dağcılık ve Kayakçılık Kulübü, Ankara Demirspor Kulübü, Ankara Gücü (İHSK) Spor Kulübü, Ankara Güreş Kulübü (Eskrim ve Güreş Kulübü), Ankara İttifak Spor Kulübü, Ankara Spor Kulübü, Atlı Spor Kulübü, Çankaya Spor Kulübü, Çiftlik Spor Kulübü, Gençler Birliği Spor Kulübü, Güneş Spor Kulübü, Güvenç Spor Kulübü, Kavaklıdere Sporting Kulübü, Keçiören Gençlik ve Spor Yurdu, Muhafız Gücü Spor Kulübü.
Eğitim Kurumları	Ankara (Erkek) Lisesi, Ankara Kız Lisesi, Ankara Ticaret Lisesi, Atatürk Enstitüsü, Erkek Muallim Mektebi, Gazi Terbiye Enstitüsü, Gazi Muallim Mektebi, Gazi Lisesi, Harbiye Mektebi, Harp Okulu, Hukuk Mektebi (Fakültesi), İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Jandarma Mektebi, Musiki Muallim Mektebi, Nafia Fen Mektebi, Orta Mektep, Orta Ticaret Mektebi, Polis Enstitüsü, Sanatlar Mektebi, Tarım Bakanlığı Ankara Binicilik Okulu, (Yüksek) Ziraat Enstitüsü, Yapıcılık Usta Okulu, Ziraat Vekaleti Binicilik Mektebi
Basın-Yayın Organları	Ankara Haftası Dergisi, Beden Terbiyesi ve Spor Mecmuası, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, Havacılık ve Spor Mecmuası, Olimpiyat Mecmuası, Türk Spor Mecmuası, Vakit Gazetesi
Kamu Kurumları	Ankara Belediyesi, Ankara Halkevi, Hilal-i Ahmer Cemiyeti Ankara Merkezi (Kızılay), Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu), Türk Hava Kurumu
Spor ile İlgili Kuruluşlar	Beden Terbiyesi Direktörlüğü, Stadyum İdaresi, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, Ankara İdman Mintikası
Acente ve Ticarethaneler	Otomoto Bisiklet Acentesi, Yıldız Ticarethanesi
Bakanlıklar	Dış İşleri Bakanlığı, Gümrük ve İnhisarlar Bakanlığı
Siyasi Partiler	Cumhuriyet Halk Fırkası
Bankalar	İş Bankası

Şekil 1. Ankara spor ağı veri sözlüğünde bulunan spor kulüpleri ve eğitim kurumlarının diğer bileşenler ile ilişkilendirme biçimleri. Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur. <https://graphcommons.com/graphs/dc40964f-8bc9-4566-bc91-68714906e76f>

Şekil 2. Ankara spor ağı veri sözlüğünde bulunan kurumların diğer bileşenler ile ilişkilendirme biçimleri.

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur. <https://graphcommons.com/graphs/dc40964f-8bc9-4566-bc91-68714906e76f>

Tablo 2. Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü'nde Bulunan ve Öne Çıkan Müsabakaların Türlerine Göre Sınıflandırılması ve Sayısal Dağılımı

Müسابaka Türü	Müسابaka İçeriği	Müسابaka Sayısı
Büyük ölçekli ve lisanslı sporcuların katılabildiği müsabakalar	Şampiyonluk (Birincilik) Müsabakaları	20
	Kupa Müsabakaları	9
	Turnuvalar	11
Küçük ölçekli müsabakalar	Hususi Maçlar	18
	Talim Müsabakaları	6
	Sporcu Seçme Müsabakaları	2
Sporun yaygınlaşması ve gösterişi yani tanıtımına hizmet eden müsabakalar	Teşvik Müsabakaları	11
Spor Bayramı ve özel günler kapsamında düzenlenen müsabakalar	Kutlama Müsabakaları	6
Özel Yarışmalar	Acente Yarışması	4

Veri sözlüğünün temel bileşenlerinden bir diğeri olan rekreatif boş zaman etkinliği olarak spor etkinlikleri, aktivite türlerine göre müsabaka ve etkinlik olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmıştır. Müsabakalar, ölçek, katılımcı niteliği ve yaygınlığı bakımından farklılaşıyor olsa da rekabet niteliğinin ön plana çıkması bağlamında ortaklığa sahip oldukları için tek bir başlık altında toplanmıştır. Müsabakalar (Tablo 2); şampiyonluk (birincilik)

müسابakaları, kupa müsabakaları, turnuvalar gibi büyük ölçekli ve lisanslı sporcuların katılabildiği müsabakalar; hususi maçlar, talim müsabakaları ve sporcu seçme müsabakaları olmak üzere az sayıda takımın ya da sporcunun katıldığı müsabakalar; sporun yaygınlaşması ve gösterişi yani tanıtımına hizmet eden teşvik müsabakaları; spor bayramı ve özel günler kapsamında düzenlenen müsabakalar ve özel yarışmaları içermektedir.

Tablo 3. Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü’nde Bulunan ve Öne Çıkan Etkinliklerin Türlerine Göre Sınıflandırılması ve Sayısal Dağılımı

Etkinlik Türü	Etkinlik İçeriği	Etkinlik Sayısı
Yönetsel amaçlı etkinlikler	Kongre/Konferans	9
	Toplantı	4
	İçtima	1
	Kurultay	1
Müsabaka amacı taşımayan etkinlikler	Kamp	1
	İdman	3
	Spor Dersleri	2
Spor bayramı	Şenlikler	5
	Müsamereler	5
Kır etkinlikleri	Gezinti	3
	Koşu	5
	Atlı Gezinti	2
	Av Binişi	5
	Avcılık	3
Kulüp yıllık etkinlikleri	Yıldönümü Kutlaması	3
	Balo	5
	Yıldönümü Geçit Töreni	2
Müsabaka sonrası kutlama etkinlikleri	Çay Daveti	15
	Eğlence	2
	Garden Parti	10
	Ziyafet (Yemek)	9
	Suare	2
Şehirdışı ya da yurt dışı misafirleri karşılama etkinlikleri	Karşılama Töreni	4
	Konaklama	3

Özellikle su sporları, bisiklet ve tenis gibi spor dallarının yaygın etkisinin daha sınırlı olduğu düşünüldüğünde, bu sporlara ilişkin çok sayıda teşvik müsabakasının düzenlendiği görülmüştür. Sporun beden terbiyesi kapsamında yaygınlaştırılması kadar halkın izleyici olarak katılımının da artırılmasına yönelik politikalar güdüldüğü de izlenmiştir. Teşvik müsabakalarının, her yaştan ve her cinsiyetten kentlinin katılımına açık olarak düzenlenmesi, kentlinin boş zaman etkinliklerini dönüştürmüş, yalnızca eğlence ya da izleme amaçlı değil aynı zamanda spor yapma ya da rekabet etme amaçlı olarak da müsabakalara katılmasını sağlamıştır.

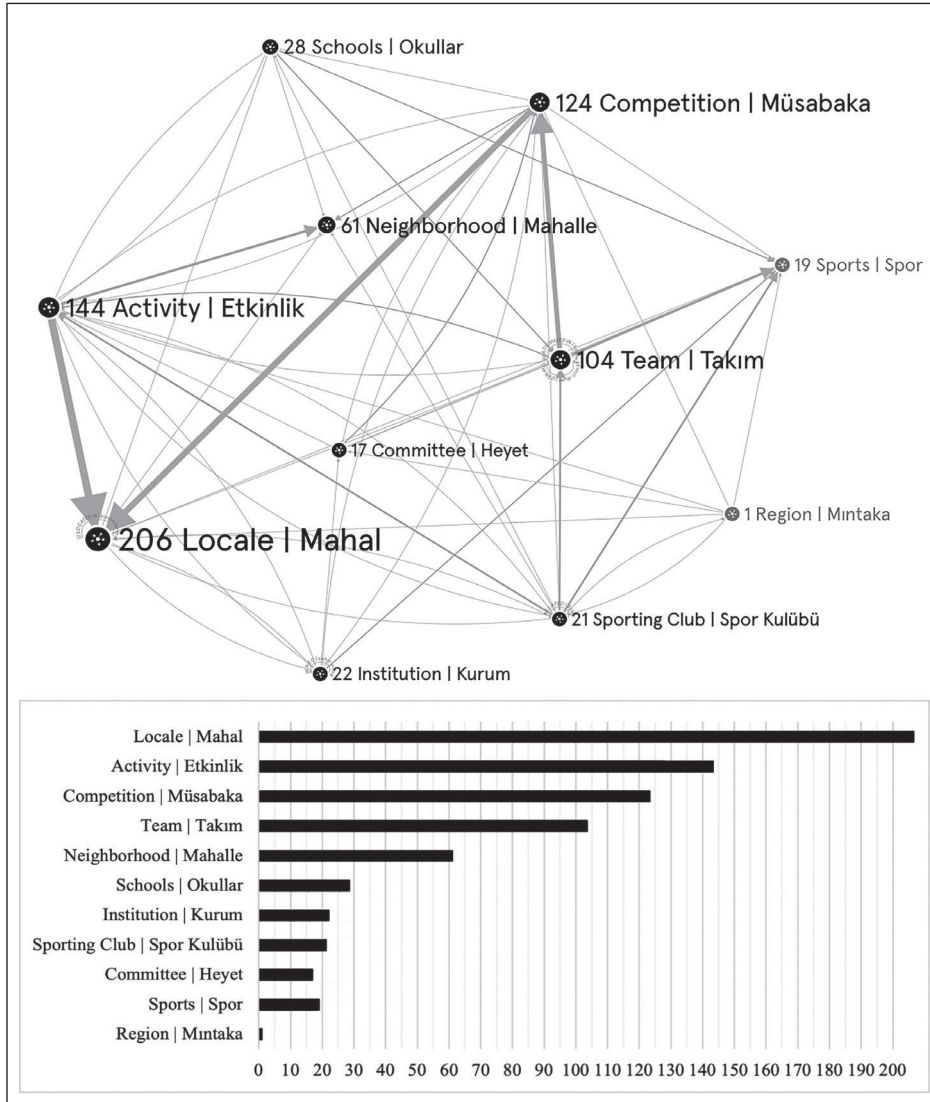
Etkinlikler (Tablo 3) ise içeriklerine ya da türlerine göre şu şekilde özetlenebilir: yönetsel amaçla düzenlenen kongre, toplantı, içtima ve kurultaylar; müsabaka amacı taşımayan kamplar ve genellikle spor kulüpleri dışında da katılma açık olarak düzenlenen antrenmanlar, spor dersleri; spor bayramı ve şenlikleri kapsamında düzenlenen etkinlik ve gösteriler; gezintiler, koşular, atlı gezintiler ve av binişleri; senelik olarak düzenlenen kulüplerin yıldönümü etkinlikleri ve balolar; müsabakalar sonrasında ya da belli aralıklarla kutlama amacıyla düzenlenen çay davetleri, eğlenceler, garden partiler, ziyafetler (yemekler), partiler, danslı yemekler, suareler; bayramlaşmalar, ziya-

retler; özellikle şehir dışından ya da yurt dışından gelen misafir takımlara yönelik ya da Anadolu turnesi dönüşü Ankara kulüpleri için düzenlenen karşılama ve geçit törenleri; açılış, ödül törenleri ve sergiler.

Etkinliklerin gerçekleştiği spor mahallerinin de diğer temel bileşenlerde olduğu gibi yapısal olarak çeşitlilik gösterdiği tespit edilmiştir. Etkinliklerin gerçekleştiği mekânlar; yapı, anıt gibi noktasal ölçekli mahaller (*locale*) ve semt ya da mahalle ölçeğinde mahalleler (*neighborhood*) olmak üzere sınıflandırılmıştır. Araştırma sonucunda belirlenen dönemde gerçekleşen spor müsabaka ve etkinlikleri ile ilişkili olan 199 mahal ve 61 mahalle tespit edilmiştir.

Birincil kaynaklarda yapılan tarama sonucunda oluşturulan Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü dahilinde spor branşları, spor kulübü, eğitim kurumları, takım, heyet, bölge (mıntıka), kurum, müsabaka, etkinlik, mahal ve mahalle başlıkları altında 700'ü aşkın bileşen (Şekil 3) bulunmuş ve bu bileşenler arasında 1500'ü aşkın ilişki kurulmuştur (Şekil 4).

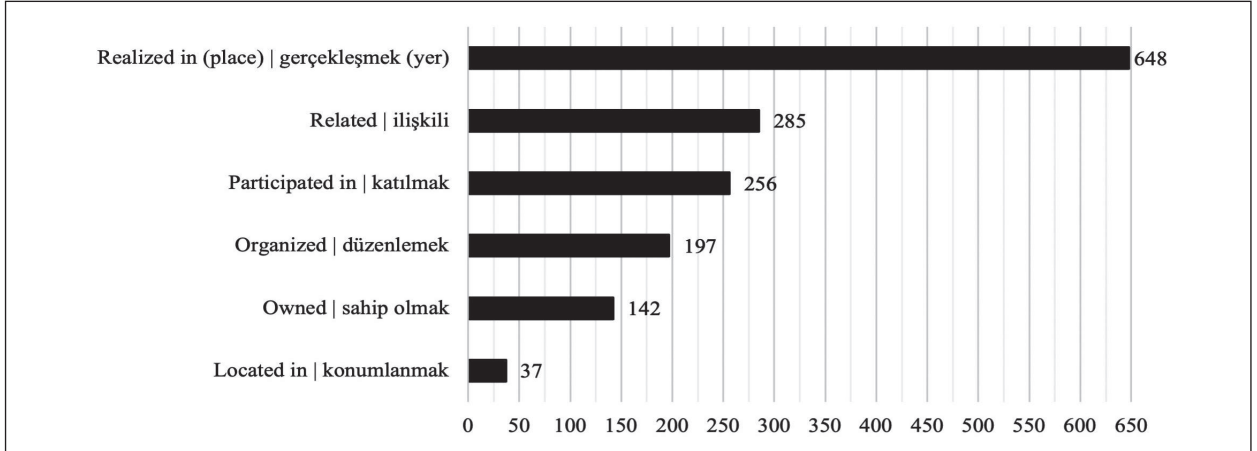
Bu noktada Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü'nde yer alan bileşenlerin ve ilişkilendirme biçimlerinin, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'da etkin olan spor mahallerinin tespit edilmesi amacıyla bu duruma içkin olarak tanımlanmış olduğu hatırlatılmalıdır. Ağdaki ilişkiler başka bir amaçla ve başka tanımlarla kurulduğunda çok farklı

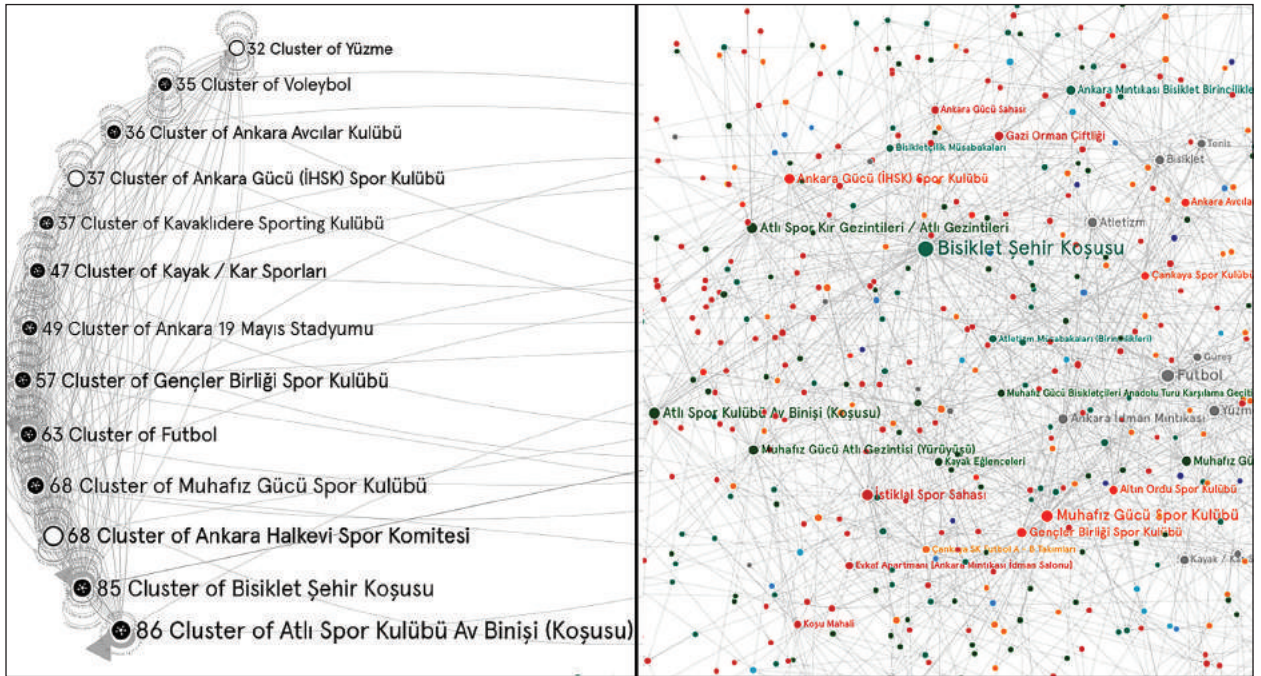
Şekil 3. Noktaların ilişkilendirme biçimlerinin şeması ve sayısal dağılımı.

Kaynak: (şema) Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü (Graphcommons platformunda üretilmiş ve yazarlar tarafından düzenlenmiştir.

<https://graphcommons.com/graphs/dc40964f-8bc9-4566-bc91-68714906e76f>

Şekil 4. Araştırma kapsamında tespit edilen ve veri sözlüğünde yer alan ilişkilerin sayısal dağılımı.
Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 5. Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü genel durum ve en çok ilişkilenen /öne çıkan bileşenler.

Kaynak: Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü (Graphcommons platformunda üretilmiş ve yazarlar tarafından düzenlenmiştir <https://graphcommons.com/graphs/dc40964f-8bc9-4566-bc91-68714906e76f>).

sonuçların da elde edilebileceği bilinmelidir. Bu bağlamda elde edilen ve yorumlanan bulguların spor mahallerini vurgulayacak biçimde kurulan ilişki tanımlarından elde edildiği unutulmamalıdır. Şekil 5'te bu araştırmanın konu edindiği savlara içkin olarak üretilen ağ ve bu ağda öne çıkan bileşenler görülmektedir.

Spor Etkinliklerinin Rekreatif Boş Zaman Etkinliğine Dönüşümü

Araştırma kapsamında boş zaman kavramının tanımlanması, rekreatif boş zaman etkinliklerinin farklı türlerinin ve ilişkiselliklerinin belirlenmesi anlamında önemlidir. Boş zaman, Güven (2019, s. 1137-1138) tarafından sosyo-

loji alanında "bir tavır, bir aktivite ve belirli bir zaman dilimi" olarak üç temel anlam üzerinden tanımlanmaktadır. Boş zaman mekânları ise kent mekânının "parçalı veya kısmi olarak" kullanılmasında ya da kendine mal edilmesinde kent sosyolojisi ile ilişkili olarak "anlam ve aidiyet" kavramları üzerinden ele alınmaktadır (Güven, 2019).

Rekreasyon ise, en temel anlamıyla bireylerin -iş zamanı dışında kalan- boş zamanlarında gerçekleşen, iç veya dış mekânda, aktif veya pasif olarak katıldıkları aktiviteleri ifade etmektedir; dolayısıyla, zaman-mekâna ve eyleme (etkinliğe) ilişkindir (Jenkins ve Pigram, 2003). Karaküçük (2005) rekreasyonu, bireylerin 'uzaklaşmak, dinlenmek, hava değişimi, gezme-görme, sağlık, beraber olma, heyecan duyma, farklı yaşantılar elde etme gibi pek çok amaçla, katıldıkları etkinliklerin' bütünü olarak tanımlamaktadır. Rodgers (1969), boş zamanların tümünün rekreasyon amacıyla kullanılmadığını ve rekreasyon etkinliklerinin her zaman bir mekân ve tesis ihtiyacı gözetmediğini aktarmaktadır. Benzer şekilde, Salihoğlu ve Türkoğlu (2016) boş zamanın bir etkinlik ile değerlendirilmesi sonucunda mekânsal boyut kazanmasını rekreasyon kavramı ile açıklamaktadır.

Haywood, Kew, Bramham, Spink, Capenerhurst ve Henry (1995) rekreatif spor etkinliklerini, deneyimin aktif olarak üretildiği, hem bireysel olarak programlanabilecek hem de dışarıdan sunulan, ev dışında ve genellikle kamusal alanda ve gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleşen, devlet kontrolünün desteklediği etkinlikler olarak ifade etmektedir. Haywood ve diğerleri (1995) boş zaman etkinliklerine katılım biçimlerini aktif ve pasif katılım ile üretim ve tüketim süreçlerine ilişkin olarak da

tanımlamaktadır. Rekreasyon alanlarının planlanması ve tasarımı ise şehirlerin gelişimine yön verebilecek önemde disiplinlerarası bir etkinlik olarak görülmektedir (Kocalar, 2020).

Kentlinin etken ya da edilgen katılımıyla birlikte "zaman-mekân" ve "etkinlik" ile ilişkili olarak çerçevelenen rekreatif boş zaman, bu araştırma kapsamında mekânsal boyutuyla önemsenmiş, farklı etkinlik türleri ve katılım biçimleri üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırma sürecinde tespit edilen farklı etkinlik türlerinin varlığı, sporun bahsi geçen dönemde boş zaman aktivitesi olarak rekreasyonel etkinliğe dönüştüğü savını desteklemektedir. Bir başka deyişle, araştırmada, kent sakinlerinin boş zamanlarını spor ile ilişkili rekreatif etkinliklere katılım göstererek değerlendirme biçimleri tespit edilmiştir. Spor kulüpleri ise spor ile ilişkili etkinlikler aracılığıyla hem kulüp mensupları hem de kentliler için farklı karşılaşma, bir araya gelme ve katılım biçimlerini ve mekân kullanımlarını olanaklı kılmış; spor faaliyetleri ile rekreasyonun kent ölçeğinde yaygınlaşmasını ve yayılmasını sağlamıştır.

Çalışmada, literatür taramasında ortaya konulmuş olan etkinlik çeşitleri ile bu etkinliklere katılım biçimlerinin önemine yönelik bulgular elde edilmiştir. Spor kulüpleriyle birlikte diğer tüm aktör-kurumlarca, sporun programlaştırılması sürecinin önemli bir parçası olarak düzenlenen spor müsabakaları, takım olgusunun beraberinde getirdiği rekabet ve aidiyet gibi kavramlar üzerinden kentlinin farklı biçimlerde sporla temas etmesini sağlamıştır. Bu biçimlerden biri, kulüp içine kapalı düzenlenen etkinliklerde sadece kulüp azasının (Şekil 6) ya da süreli yayınlardaki kullanımıyla halka açık etkinlik-

Şekil 6. Kavaklıdere Tenis Kortu'nda turnuva izleyen seyirciler.

Kaynak: Hakimiyet-i Milliye, 28 Mayıs 1932, s.5.

lerde “kulüplerle alakası olmayan her heveskar’ın” (Şekil 7A, 7B ve 16) izleyici olarak spor etkinliğine katıldığı, kent yaşantısında düzenli olarak tekrar eden yeni bir sosyalleşme biçimidir.

16 Şubat 1930 tarihli *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde yayımlanan bisiklet yarışı hakkındaki bir duyuruda yer alan “Amatör evsafını haiz müseccel, gayri müseccel her idmancı iştirak edebilir” (Dündar, 1930, s. 4) ifadelerinden de görülmektedir ki teşvik amaçlı olarak düzenlenen müsabakalar, halkın katılımına açık olması ile kentlinin yalnızca izleyici olarak değil katılımcı olarak da dâhil olduğu bir temas alanı yaratmaktadır. Müsabakalardaki çeşitliliğin kentlinin, profesyonel anlamda olduğu kadar, boş zaman etkinliği olarak da sporla ilişkilenmesinde etkili olduğu görülmüştür.

Bu tür etkinliklere örnek olarak *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinden su sporlarının tanıtımı ve yaygınlaştırılması amacıyla AOC içerisindeki Karadeniz Havuzu’nda halka açık şekilde düzenlenen yüzme yarışları verilebilir (Şekil 8). Müsabakalara her yaş ve cinsiyetten katılımın teşviki, etkinliğe ilişkin haberlerde şu şekilde yer almaktadır:

(Karadeniz) havuzunda tertip ettiğimiz yüzme müsabakaları yarın yapılacaktır. Müsabakalar şimdiden şehirde büyük bir alaka uyandırmıştır. İlk haftanın müsabakaları Havuzun en uzak kutru üzerinde yani 97 metrelik sahada sürat müsabakalarından ibarettir. Bu cuma müsabakaları 3 gruptur: 1-Çocuklar arasında (...), 2-Büyükler arasında. 3-Hanımlar arasında (...). Hakem heyeti saat 11’de Karadeniz’de bulunacaktır. Müsabakalara iştirak edeceklerin adetine göre seçme, dömi final ve final yarışları yapılacaktır. Müsabakalar 11’i çeyrek geçe başlayacak ve saat 1’de bitirilecektir. Yarışları kazanan hanımlara hediyelerle beraber Gazi Orman Çiftliği tarafından çiftlik çiçekçilerinden yapılmış birer buket ve erkeklere de mütenevvi hediyeler verilecektir (Yarın Karadeniz’de, 1932, s. 1).

Müsabakalar kadar, düzenlenen dinlendirici ve eğlendirici etkinliklerin de yine sporun kent yaşantısının bir parçası hâline gelmesinde önemli etkisi olmuştur. Müsabakalardan farklı olarak etkinliklere, (eğitim kurumlarının spor bayramlarına aktif katılımı haricinde) kentliler yalnızca izleyici konumunda, pasif olarak katılmaktadır.

Şekil 7A ve 7B. Koşu mahallinde Yarış ve Islah Heyeti tarafından düzenlenen ilkbahar at yarışlarını izleyen heveskarlar; İstiklal Spor Sahası tribünlerinden görüntüler. Kaynak: Bu haftaki yarışlar, 1932, s. 5; Ankara’da dünkü maçlar, 1931, s. 4.

Etkinliklerin kimi zaman toplanma, başlangıç, bitiş, ödül törenleri, kutlamalar gibi spor müsabakalarının uzantıları biçiminde kimi zaman ise şenlikler, gezintiler, gösteriler gibi bağımsız olarak, kentlinin sosyal yaşantısını dönüştüren bir aracılığı olduğu görülmüştür.

Özellikle kulüplerce düzenlenen sosyal etkinliklerin bir araya getirdiği kalabalıkların, müsabakalardaki kentlinin her kesiminden insanın yer alabileceği kalabalıklar kadar kapsayıcı olmadığı tespit edilmiştir. Bu anlamda spor kulüpleri tarafından düzenlenen sosyal etkinliklerin çoklukla kulüp üyeleri ve spor erkanı, vekiller, sefirler gibi

kişilerin katıldığı daha katılıma kapalı etkinlikler olduğu söylenebilir (Şekil 9). Katılımın kısıtlı olduğu etkinliklere örnek olarak spor kulüplerinin verdiği çay davetleri, eğlenceler, garden partiler, ziyafetler (yemekler), partiler, danslı yemekler ve suareler verilebilir. Diğer taraftan spor gösterileri, açılış törenleri, şenlikler (Şekil 10A ve 10B) ve yıldönümü kutlamaları gibi etkinliklerin katılımcı çeşitliliğini artırdığı izlenmiştir. Ankara Gücü Spor Kulübü'nün kuruluşunun 9. yıldönümü (Şekil 11) hakkında yapılan haberler ile Muhafız Gücü'nün 12. yıldönümü hakkında yapılan haberde yer verilen fotoğraflar bu durumun göstergesi niteliğindedir:

Şekil 8. Karadeniz yüzme müsabakalarını kazananlar havuz kenarında.

Kaynak: Yüzme Müsabakamız, 1932, s. 1.

Şekil 9. Atlı Spor Kulübü'nün şehir lokantasındaki danslı yemeği ("Yemekte Hariciye, Ziraat Vekilleriyle şehirimizde bulunan sefirler ve sefaretleter erkanı kulüp azalarıyla birçok dostları vardı.")

Kaynak: Atlı Spor Kulübü'nün, 1933, s. 4.

Ankara Gücü başkanlığından: ... Gücümüze bağlı olanlarla sevenlerin gelmelerini diler ve alanımızın herkes için de serbest olduğunu bildiririz (Ankara Gücünün, 1935, s. 5).

Dün Ankara Gücü'nün dokuzuncu yıldönümü bütün şehri ilgilendiren güzel ve içten gelen bir törenle kutlandı (Ankara gücü dokuzuncu, 1935, s. 1)

.... Caddelerin iki tarafını dolduran halk gençlerimizi coşkun bir suretle alkışladılar. ... Tribünler çocuklarını, kardeşlerini görmeğe gelenlerle dolu idi. Önce bir geçid resmi yapıldı. Sonra sporcular alana dizildiler. ...Memlekette sporun gelişmesi ve yayılması bakımından bu gibi törenler şüphesiz çok iyidir ve henüz sporu benimsemeyen halkı spora ısındırmak

Şekil 10A ve 10 B. 19 Mayıs Stadyumu'nda Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları, 1938.

Kaynak: VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi Envanter no: 1153-1, 1152-1.

Şekil 11. Muhafız Gücü Spor Kulübü ile Muhafız Alayının yıldönümü kutlama geçit töreni ve merasimi.

Kaynak: Muhafız Gücü dün..., 1935, s.1.

için sık sık baş vurulması lazım gelen bir yoldur. Muhafız gücünden sonra Ankara gücünün de bu işe önem vererek yıldönümünü şehirde ilgi uyandıracak bir suretle kutlaması bizi çok sevindirdi (Ankara gücü dokuzuncu, 1935, s. 5)

Özetle, yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere, Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında spor kulüpleri başta olmak üzere farklı aktör-kurumların düzenlediği etkinlik ve müsabakalar, rekreatif boş zaman etkinliği olarak kentlilerin gündelik hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. Biçimsel ve bağlamsal özellikleri bakımından farklılaşan (Haywood ve diğerleri, 1995) bu rekreatif boş zaman etkinliklerinin; boş zaman etkinliklerinin tanımlarını genişletecek şekilde müsabaka olgusu altında rekabet ve aidiyet, sosyal etkinlikler altında ise eğlence ve dinlenme gibi yeni anlamlar ürettiği söylenebilir.

Spor kulüpleri başta olmak üzere, çoklu aktör kurumlarının düzenlediği spor ile ilişkili etkinlikler, farklı spor dallarına yönelik olmaları, farklı katılım biçimlerine olanak sağlamaları ve de çoklu mahaller üretmeleri bakımından önemlidir. İncelenen tarih aralığında spor etkinliklerinin, özellikle spor kulüplerinin yarı özerk inisiyatifleri ile ulus-devlet hâkimiyet alanının dışında da çoğaltılabildiği ve çeşitlendirilebildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, devlet merkezli planlama ve uygulamalarla eş zamanlı olarak spor kulüplerinin kentliyle farklı türde etkinlikler vasıtasıyla kurduğu ilişkilerin ortaya çıkarılması, araştırmanın çok sesli modernleşme savını doğrulamıştır. Bu dönemde beden terbiyesi ve millî temsiliyete temellenen işlevselci spor etkinlikleri, yeni anlamlar üreten, farklı bir araya gelme ve sosyalleşme biçimlerine olanak sunan rekreatif boş zaman etkinliklerine dönüşmüştür. Bu bağlamda etkinlik türü ve dolayısıyla değişen katılım biçimlerine göre de etkinliklerin anlam ve etkileri farklılaşmaktadır.

Spor Etkinliklerinin (Yeniden) Ürettiği Mahal'ler

Araştırma, Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara'sını konu alan spor tarihi ve kent tarihi literatüründe spor kulüpleri ve kent mekânlarının çeperde kalması ya da ulus inşa sürecinin ideolojik çerçevesinde tekil bir anlatıda yer bulmasını sorunsallaştırmıştır. Bu doğrultuda Ankara'nın merkezinde olduğu kadar bisiklet, binicilik, kayak, yüzme gibi spor branşlarının müsabaka ve etkinliklerinde tespit edilen geçici ve çeperde (Çubuk Barajı, Eymir Gölü, Elmadağı, vb.) saptanmış olan ve spor eksenli olarak yeniden üretilmiş mahallerin çoklu okumaları aracılığıyla, ulusal bağlamın içinden yerel özgünlüklerin

açığa çıkarılması hedefleri gerçekleştirilmiştir. Devletin modern başkent inşası hedeflerinin ve beden terbiyesi politikalarının bir tezahürü olarak ortaya çıkmış yapılar ve kent mekânları, literatürde çokça benimsenen temsili bir bakışa paralel olarak temsili olmayan bir yaklaşımın olanakları doğrultusunda boş zaman etkinliklerinin yeni anlamlarıyla ilişkili mahaller olarak yeniden tanımlanmış ve özgün bilgi nesnelere olarak ele alınmıştır.

Araştırmanın bulguları, aktör kurumlarda ve spor etkinliklerinde olduğu kadar sporun kent mekânıyla temasında da önemli bir çeşitliliğe işaret etmiştir. Spor kulüplerinin (lokalleri, sahaları ve kortları gibi) ve eğitim kurumlarının sahip oldukları spor mekânları (Gazi Terbiye Enstitüsü Sahası, Gazi Muallim Mektebi Sahası, Sanatlar Mektebi Voleybol Sahası, vb.) ile kamu kurumlarınca yapımları üstlenilen Hipodrom, Stadyum, Gazi Orman Çiftliği Tenis Sahası, Karadeniz ve Marmara Havuzları gibi yeni spor mekânları, ya da Evkaf Apartmanı, Ankara Halkevi Salonu, Belediye Salonu gibi kullanıma açılan ya da yeniden işlevlendirilen mevcut mekânlar kadar, aktör-kurumların düzenledikleri müsabakalar ve etkinlikler için kullandıkları ya da temas ettikleri Hakimiyet-i Milliye Meydanı ile Gazi Heykeli, Yenişehir Havuzbaşı, Zafer Meydanı gibi kent mahalleri de genişletilmiş bir mekânsal ağ ortaya çıkarmıştır.

Aktör kurumlar ve etkinliklerle ilişkili olarak tespit edilen çok sayıda yeni spor mahali, araştırmanın özgün bulguları olarak Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü'ne aktarılmıştır. Burada bahsi geçen, spor müsabaka ve etkinlikleri aracılığıyla kentin farklı noktalarında konumlanan mahaller, ana spor mahalleri olarak tanımlanmış ve çoklu anlatının önemli bir parçasını oluşturmuşlardır.

Yapılan arşiv çalışmasında elde edilen ve veri sözlüğünde bileşen olarak tanımlanan 194 mahal içerisinden, ana mahallere örnek olarak İstiklal Spor Sahası (Şekil 12A ve 12B), Ankaragücü Sahası, Koşu Mahali, Karadeniz Havuzu, Gazi Orman Çiftliği, Ankara 19 Mayıs Stadyumu, Kavaklıdere Sporting Kulübü ve Tenis Kortları sıralanabilir. Bunlar spor ağı içerisinde en çok öne çıkan mahallerdir. İstiklal ve Ankara Gücü sahalarının dönemin önde gelen branşı olan futbola yönelik müsabakalara ev sahipliği yapmaları; Kavaklıdere Sporting Kulübü Tenis Kortları ve Karadeniz Havuzu'nun ise tenis ve yüzme sporlarına ilişkin alternatif mekânların bulunmaması; son olarak Gazi Orman Çiftliği ve 19 Mayıs Stadyumu'nun çeşitli branşlara ilişkin müsabakalarda kullanılabilmesi nedeniyle ön plana çıktığı söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu ise bahsi geçen ana mahaller dışında, spor etkinliklerinin temas ettikleri geçici spor mahallerinin varlığıdır. Geçici mahallerin oluşmasında genellikle atletizm, bisiklet, binicilik gibi belirli spor branşlarına yönelik etkinliklerin, kendilerine özgü nitelikleri sebebiyle kent ölçeğine yayılmaları ve belirli rotalar üzerinde gerçekleşmeleri rol oynamaktadır. Rotalar üzerindeki mahaller ya da mahalleler geçici de olsa etkinlik mahaline dönüşmekte, benzer rotaların tekrarlanması vasıtasıyla da bu mahallerin spor etkinlikleri ile olan ilişkileri kuvvetlenmekte; belirli aralıklarla spor etkinliklerine ev sahipliği yapan bu mahaller yeni kimlik-

ler kazanmaktadır. Gezintiler, geçit ve karşılama törenlerindeki olduğu gibi, farklı konumlara geçici sürelerle temas eden spor müsabaka ve etkinlikleri aracılığıyla oluşan bu mahaller, kent içerisinde yaygın bir ağ oluşturmaları nedeniyle kentlilerin büyük bir kısmının da gündelik hayatına dâhil olmaktadır. Örneğin Hakimiyet-i Milliye Meydanı ve Gazi Heykeli (Şekil 13A ve 13B), geçit ve karşılama törenleri ile birçok müsabakanın da başlangıç veya bitiş noktası olmuştur. Bu tür etkinliklere örnek olarak şehir koşuları, bisiklet müsabakaları, Bisiklet Şehir Koşuları, Muhafız Gücü ve Atlıspor Kulübüncü düzenlenen atlı (kır) gezintiler ve av binişleri verilebilir (Şekil 14).

Şekil 12A. ve 12B. Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü'nde müsabakaların en sık gerçekleştiği mahal olan İstiklal Spor Sahası ve kurduğu ilişkiler; İstiklal spor sahasından bir görüntü.

Kaynak: 12A: Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü (Graphcommons platformunda üretilmiş ve yazarlar tarafından düzenlenmiştir. <https://graphcommons.com/graphs/dc40964f-8bc9-4566-bc91-68714906e76f>). 12B: Dünkü Futbol Maçları, 1934, s. 10.

8 Nisan 1932 tarihli Ankara Haftası Şehir Koşusu (Şekil 13B), Millet Meydanı'ndan başlamış ve İstasyon Caddesi, İnkılap Caddesi Yenişehir Caddesi, Gazi Bulvarı, Erkek Lisesi önünden Halkevi, Mukaddem Caddesi, Saman Pazarı ile devam etmiş ve yine Millet Meydanı'nda son bularak yaklaşık 6450 metrelik bir parkurda koşulmuş-

tur. Bu koşuya kentin bütün kulüpleri atletleri ile katılmış, belediye de koşuya katılım için seferler düzenleyerek sporculara yardımcı olmuş ve Millet Meydanı'nda kentlinin seyri için bir yer ayarlamıştır (Ankara Haftası Şehir, 1932).

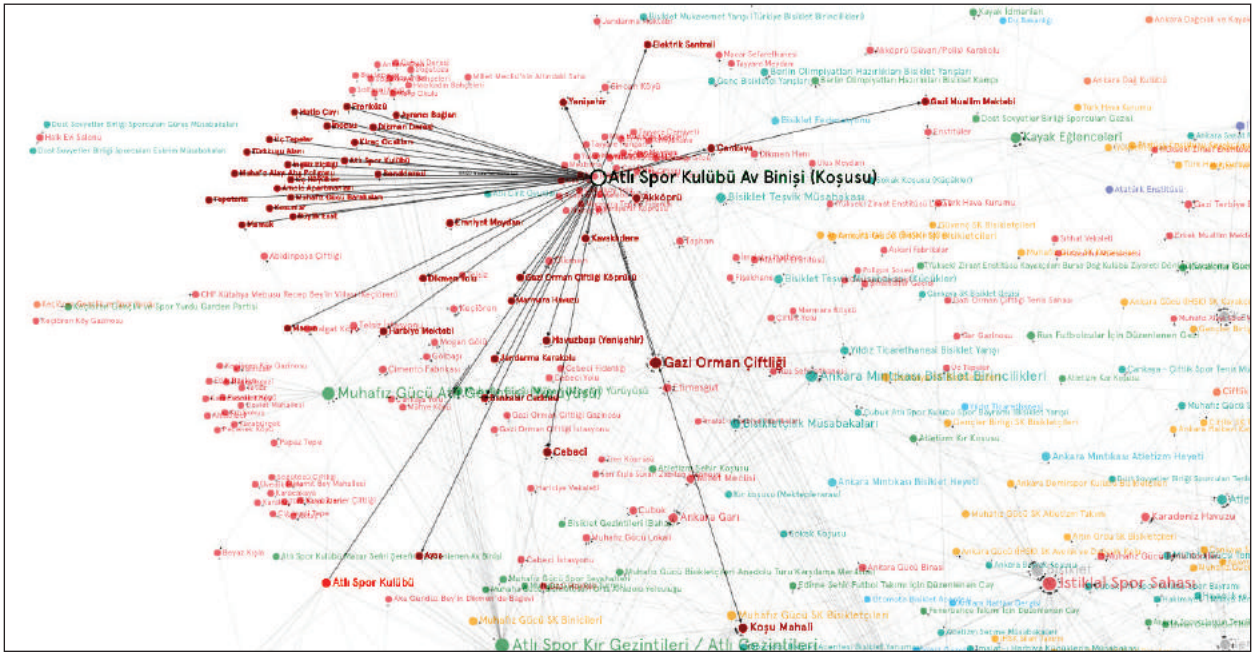
Şekil 13A ve 13B. Anafartalar'dan Ulus Meydanı'na ve Gazi heykeline bakış, 1930; Ankara Haftası dergisinin düzenlediği şehir koşusunun Hakimiyet-i Milliye Meydanı'ndaki bitişi.

Kaynak: **13A:** VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi Envanter no: 0730; **13B:** Ankara Haftasının..., 1932. s. 5.

Geçici mahallerin bir diğer özelliği ise kent merkezinde olduğu kadar kentin o dönem dişında kalan yapılaşma- mış alanlarında da yer alıyor olmaları ve kentin sporla ilişkisini çok daha geniş bir alana yayıyor olmalarıdır. Özellikle spor mahallerinin odaklarını kent merkezinden çevere genişletmeleri, doğal ve yapılı peyzajın spor etkin- likleri aracılığıyla kent belleğindeki yerini işaretlemeleri ve kentin yapılaşma sürecine henüz dâhil olmamış parça-

larını da spor aracılığıyla tarihselleştirmeleri önemlidir. Atlı Spor Kulübü'nün 11 Ocak 1935'te yapmış olduğu kır gezintisi sırasında gazete haberinde yer verilen fotoğrafta da çerçvelendiği üzere (Şekil 15) köprünün doğal peyzajla birlikte bu anlamdaki etkinliği ve gezinti rotasının Ankara çayı üzerinden geçerek Gazi Orman Çiftliği köp- rüsü civarını spor mahaline dönüştürmesi bu durumun örneklerinden biridir (Dünkü Atlıspor, 1935, s. 3).

Şekil 14. Atlı Spor Kulübü av binişi (koşusu) etkinliği ile oluşan geçici spor mahalleri.

Kaynak: Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü (Graphcommons platformunda üretilmiş ve yazarlar tarafından düzenlenmiştir <https://graphcommons.com/graphs/dc40964f-8bc9-4566-bc91-68714906e76f>).

Şekil 15. Atlı Spor Kulübü kır gezintileri esnasında Ankara Çayı üzerinde bulunan Gazi Orman Çiftliği Köprüsü civarında biniş yapan atlılar.

Kaynak: Dünkü Atlıspor, 1935, s. 3

Bu dönemde, Akköprü, Balgat, Dikmen, Kavaklıdere ve Söğütözü gibi mahallelerin (dereler, tepeler, sırtlar gibi) sahip oldukları doğal peyzaj özellikleri nedeniyle özellikle binicilik, bisiklet ve kayak sporları aracılığıyla müsabaka ve etkinlikler süresince geçici çeper spor mahallerine dönüştüğü izlenmiştir. Başka bir deyişle, bu dönemde kent çeperinde bulunan alanlar sahip oldukları doğal peyzaj ve spor branşlarının gereksinimleri ile doğrudan ilişkili olarak çeper spor mahallerine dönüşmüştür.

Bu tür çeper spor mahallerinin oluşumunda Atlı Spor Kulübü ve Muhafız Gücü tarafından haftalık olarak dönüşümlü olarak düzenlenen atlı gezintileri örnek verilebilir. 27 Nisan 1934'te gerçekleşen Atlı Spor Kulübü'nün kır gezintisi (Şekil 16) kulüp üyelerinin havuzbaşında toplanmalarını takiben Millî Müdafaa'nın arkasından Çaldağı istikametinde Balgat Köyü ile Dikmen arasından Çiftlik ağulları üzerinden Söğütözü'nde sonlanmıştır. Üyeler binış sonunda Söğütözü'nde öğle yemeği yemiş, oyun oynamış ve eğlenceler düzenlemiştir (HM 28 Nisan 1934).

Benzer bir şekilde, Muhafız Gücü Spor Kulübü'nün 30 Mart 1936'da gerçekleştirdiği ve altmış aşkın binicinin katıldığı kır gezisi, çok kez atlı gezintilerinin duraklama/variş noktalarından biri olmuş olan Çubuk'a yapılmış ve biniciler Çubuk halkı ile pazar meydanındaki kahvede hazırlanan sofralarda yemek yedikten sonra meydana cirit oyunlarına katılmışlar ve yerel dansları izlemiştir (Atlıspor kulübünün dünkü, 1934. s. 6.). Bu örnekten de izlenebileceği üzere kent çeperinde de katılımı kulüp üyelerinden halka genişleten geçici temas noktaları oluşmuştur.

Binicilik dışında, doğal yaşam alanlarını o dönem kaybetmemiş olan Ayaş ve Kayaş çoğunlukla avcılık için, Elmadağ (Şekil 17) yakınlarının da kayak etkinlikleri için kullanıldığı izlenmiştir. Avcılık ve kayak etkinliklerine katılımın çoklukla kulüp üyeleri ve spor erkanı ile kısıtlı olduğu, ancak yine de bu etkinliklerin yaygın olmayan bu spor branşlarının tanıtılmasında öncül oldukları gözlemlenmiştir.

Şekil 16. Atlıspor Kulübü, kır gezintisi (Söğütözü).

Kaynak: Atlıspor kulübünün dünkü, 1934. s. 6.

[...] vilayet yollarının kısmi azamının asfalt olmasından istifade ederek diğer sporlarda olduğu gibi bu sporda da halkın alakasını cezbetmek gayesiyle 46 km uzarında olan mevcut asfalt yollar üzerinde yaptığı bu koşuya sekiz müsabık girmiş ve yarış baştan nihayetine kadar heyecanlı geçmiştir [...] Şehirde yollarda bekleyen muazzam bir kalabalık... (Bisiklet şehir koşusu, 1935, s. 8).

Yapımı tamamlanmış asfalt yollar ve köprülerin rotalarda belirleyici olması bu durumu örneklemektedir. Bu anlamda spor etkinliklerinin gerektirdiği mekânsal altyapının, kent mekânlarının dönüşümünde ve iyileşmesinde etkinlik göstermesi de araştırmanın sunduğu anlatılardan biridir.

Geçici ve çeper spor mahallerin dışında araştırmada, bir etkinlik ya da müsabaka aracılığıyla farklı bir işlev ile tasarlanmış ve kullanılmış mekânların etkinlik süresince geçici ya da uzun süreli, kalıcı spor mahallerine dönüşebildiği görülmüştür. Yeniden işlevlendirilerek spor mahaline dönüşen mekânlara örnek olarak, 1932 yılında Türkiye Başpehlivanlık müsabakalarının gerçekleştiği Yeni Bahçe gösterilebilir (Şekil 19). Etkinlik süresince müsabakaların kolaylıkla izlenebilmesi amacıyla bahçede bulunan havuz üzerine bir ring yerleştirilmiştir (Türkiye Başpehlivanlık, 1932, s. 4).

Daha kalıcı bir yeniden işlevlendirme ise spor kulüplerinin bina ihtiyacını çözmek için gerçekleştirilmiştir. 1933 yılında Evkaf Apartmanı'nın (Şekil 20) alt katında bulunan Büyük Sinema Salonu'nun Ankara spor kulüplerinin merkezlerine ucuz bir fiyata tahsisi için İcra Vekilleri Heyetinden karar çıkarılmış ve hemen arkasından binası bulunmayan kulüplerin merkezleri bu binaya taşınmıştır (T.İ.C.İ Ankara, 1933, s.3).

Sonuç

Araştırma Erken Cumhuriyet Dönemi spor çalışmalarına, getirdiği kapsamlı ve mekân-yönelimli bakış açısı ile önemli bir katkı sunmaktadır. Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü'nde bir araya getirilmiş bulgulara bakıldığında araştırmanın ortaya koyduğu spor ağının, dolayısıyla rekreatif spor etkinlik ve mahallerinin, çok sesli olarak şekillenmiş olduğu görülmektedir. Spor müsabaka ve etkinliklerinin kurucu tüm bileşenlerinin ilişkisellik bağlamında ele alınması ile de rekreatif boş zaman etkinliği olarak spor faaliyetlerinin gündelik hayata ve kentsel mekâna etkileri kapsamlı olarak ortaya konulmuştur.

Modern başkentin planlı merkezinin dışında kalan mekânlar ve doğal peyzajın özellikle spor kulüplerince düzenlenen spor etkinlikleriyle birlikte rekreatif boş zaman etkinliklerinin mahalleri hâline gelmesi, Ankara'nın

Dünkü güreşler esnasında seyircilerden bir grup.

Şekil 19. 1932 yılı Türkiye Başpehlivanlık Müsabakaları sırasında Yeni Bahçe'de bulunan havuzun üzerine kurulan ringi izleyen seyirciler. Kaynak: Türkiye Başpehlivanlık, 1932, s. 4.

Şekil 20. Evcak Apartmanı, 1932.

Kaynak: VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi Envanter No: 0863.

merkezine odaklanan spor ve kent tarihi araştırmalarını genişletmeyi mümkün kılmıştır.

1936 yılı itibariyle Stadyum'un inşasından sonra, özellikle ana mahallerin kentteki dağılık ve farklı mekânsal yapısı, odaklı ve merkezi bir yapıyla yerinden edilmiştir. Modern başkentin ileri yapım teknolojileri ile hayata geçirilen yeni yapı tipolojisi olarak stadyum, farklı spor dalları ve farklı etkinlik türlerini barındıran, konumlandırılan çok hücreli bir merkez mahal tanımını yapmıştır. Bu anlamda, ana mahallerin birçoğu, İstiklal Spor Sahası, Ankara Gücü Sahası, Koşu Mahali örneklerinde olduğu gibi, spor etkinliklerinin kent içerisindeki ilk adresi olma niteliğini yitirmiştir. Ancak kent merkezinden çepere, doğal peyzaja uzanan etkinlik noktalarının ya da rotalarının ürettiği geçici mahallerin stadyumun sebep olduğu merkeziliği kırmakta aracı olduğu görülmüştür.

Mahallere ilişkin bulgular, rekreatif boş zaman etkinlikleri olarak spor kulübü etkinlikleri ile kent mekânları arasındaki ilişkiyi de dönemsel olarak ortaya koymaktadır. Araştırma, Ankara'daki spor programlarıyla ilişkili

faaliyet ve mekânları tekil yapı ölçeğinde konu alan çalışmaların aksine, etkinliklerin kent ölçeğinde ürettiği ya da dönüştürdüğü özgün ve dağılık (çoklu) mahallerin tespitini olanaklı kılmıştır. Etkinliklerin kent mekânını dönüştürme biçimleri ise üç başlık altında değerlendirilmiştir:

- Geçici spor mahallerinin oluşumu (bir etkinlik ya da müsabakayla geçici temas aracılığıyla);
- Çeper spor mahallerinin oluşumu (Ankara kent çeperindeki alanların doğal peyzaj nitelikleri sebebiyle spor mahali hâline gelmeleri)
- Mekânların müsabaka ya da etkinlik mahaline dönüşümü (farklı bir işlev ile tasarlanmış bir mekânın spor mahaline dönüşümü);

Müsabaka ve etkinlikler aracılığıyla yeni mahallerin üretimi ve var olan mahallerin dönüşümüne ilişkin bu bulgular aktör-kurumlar ve spor etkinliklerinin kent gündelik hayatına, kent gelişimine ve kentsel mekânın dönüşümüne etkilerini açıklamaktadır. Bu bağlamda,

araştırma kapsamında öngörüldüğü gibi, etkinliklerin düzenlenmesinde sorumluluklar üstlenen spor kulüplerinin, aktivitelerin gerçekleştiği mekânların üretilmesine ve var olanların da spor mahallerine dönüşmesine katkıda bulunduğu savı doğrulanmıştır.

Farklı bileşenlerin karmaşık ilişkilerinden doğan çoklu anlatıyı temsil eden Ankara Spor Ağı Veri Sözlüğü aracılığıyla, dönemin spor faaliyetlerinin rekreatif boş zaman etkinliğine dönüşümü ve ürettiği ya da dönüştürdüğü mahallere ilişkin elde edilen bulguların Ankara kent tarih yazımına katkısının yanı sıra ilerleyen dönemlerde spor kulüpleri başta olmak üzere, aktör-kurumlar, spor etkinlikleri ve etkinlik mahalleri hakkında yapılacak olası çalışmalara temel oluşturması da beklenmektedir.

Kaynakça

Alanyalı Aral, E. (2018). Mimarlıkta yaratıcı haritalama: "yaşanmış mekân"ı görünür kılmak üzerine. *Mimarlık*, 399, 62-71.

Alanyalı Aral, E. (Ed.). (2019). *Dosya 42: ilişkisel bir eylem olarak haritalama*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.

Alpagut, L. (2017). Ankara'daki spor mekânları üzerinden bir gençlik tahayyülü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(53), 921-932

Ankara'da dünkü maçlar. (1931, 22 Mart). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 4.

Ankara'da kayak sporları. (1934, 29 Ocak). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 5.

Ankara Gücünün dokuzuncu yıldönümü. (1935, 30 Ağustos). [kupür]. *Ulus*, s. 5.

Ankara gücü dokuzuncu yıldönümünü kutladı. (1935, 1 Eylül). [kupür]. *Ulus*, s.1.

Ankara Haftasının koşusu biterken. (1932, 9 Nisan). [kupür]. *Hakimiyet-i Milliye* s. 5.

Ankara Haftası Şehir Koşusu. (1932, 8 Nisan). [kupür]. *Hakimiyet-i Milliye* s. 2.

Atlı Spor Kulübünün Danslı Yemeği. (1933, 11 Nisan). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 4.

Atlıspor kulübünün dünkü gezintisi. (1934, 28 Nisan). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 6.

Arnold, D., Altan Ergut, E. ve Özkaya, B. T. (Eds.). (2006). *Rethinking architectural historiography*. London: Routledge.

Aydın, M. B. (2018). Ankara'nın sosyo kültürel bir değeri olarak MKE Ankaragücü: taraftarların gözünden kent ve kulüp. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 1-22.

Bayraktar, N. (2016) Başkent Ankara'da Cumhuriyet sonrası yaşanan büyük değişim: modern yaşam kurgusu ve modern mekânlar. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 67-80.

Bu haftaki yarışlar çok heyecanlı olmuştur. (1932, 28 Mayıs). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 5.

Bican, N.B. (2009). *Kentsel mekânın toplumsal dahil ediciliğinin spor yoluyla arttırılması: Ankara'daki 19 Mayıs stadyum bölgesinin durumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bisiklet Şehir Koşusu. (1935, 30 Aralık). *Ulus*, s. 8.

Cantek, F. ve Yazar, B. (2009). Erken Cumhuriyet Dönemi dergi ve gazetelerinde spor ve kadın (1928-1960), *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 29, 201-218.

Cosgrove, D. (2005) Maps, mapping, modernity: art and cartography in the Twentieth Century. *Imago Mundi*, 57(1), 35-54.

Dündar, F. (1930, 16 Şubat). [kupür]. *Hakimiyet-i Milliye*, s. 4.

Dünkü Atlıspor. (1935, 12 Ocak). [kupür]. *Ulus*, s. 3.

Dünkü Futbol Maçları. (1934, 24 Mart). [kupür]. *Hakimiyet-i Milliye* s. 10.

Fişek, K. (1983). Türkiye'de Spor. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Giddens, A. (1986). *The constitution of society outline of the theory of structuration*. University of California Press.

Güven, Z. (2019). Toplumsal dönüşüm çerçevesinde değişen anlam ve kullanımlarıyla "boş zaman" sosyolojisi. *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, 59(2), 1125-1148.

Haywood, L., Kew, F., Bramham, P., Spink J., Capenerhurst, J. ve Henry, I. (1995). *Understanding leisure*. Cheltenham: Stanley Thornes.

Jenkins, J. ve Pigram, J. (Eds.). (2003). *Encyclopedia of leisure and outdoor recreation*. Routledge.

Karaküçük, S. (2005). *Rekreasyon: boş zamanları değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Kavaklıdere Tenis Kortu'nda. (1932, 28 Mayıs). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 5.

Kocalar, A. C. (2020). Rekreasyon/Rekreatif-Oyun ve Spor Alanlarının (ROSA) kentsel tasarımı ve planlanması (uygulama örnekleri). *İdealkent*, 31(11), 2054-2083.

Korkmaz, S. (2019). Spor kültüründe miras aktarımı: Ankara 19 Mayıs Stadyumu yıkımı örneği. *Sportmetre*, 17(3), 9-22.

Korkmaz, Z. (2007). *Ankara 19 Mayıs Stadyumu'nu (Ankara Milli Stadı'nı) Okuma: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde mekân, toplumsal yaşantı ve ideoloji ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Koşu Mahallinde. (1932, 28 Mayıs). *Hakimiyet-i Milliye*, s. 5.

Muhafız Gücü dün on ikinci yıldönümünü kutladı. (1935, 2 Haziran). [kupür]. *Ulus*, s.1.

- Özdemir, D. (2004). *Ankara Hipodromu: Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde milli bayram kutlamaları, 1923-1938*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özgenel, L. (2017). Tennis in Republican Turkey and Ankara: The emergence of sport as a society and space. *TÜBA-KED*, 16, 11-33.
- Rodgers, B. (1969). Leisure and recreation. *Urban Studies*, 6(3), 368-384.
- Salihoglu, T. ve Türkoğlu, H. (2016). İstanbul'daki boş zaman değerlendirme mekânlarının dağılımı üzerine niceliksel bir değerlendirme. *Planlama*, 26(3), 205-218.
- Saner, M. (2014). *Boşluğun bir felsefesi: Ankara Hipodromu ve sonrası*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, ODTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tanrikulu, D. (1985). Ankara'da eğlence yaşamı 1928-38. *Mimarlık*, 2-3, 22-27.
- T.İ.C.İ Ankara Mıntkası Kongresi açıldı (1933, 15 Temmuz). [kupür]. *Hakimiyet-i Milliye*, s.3.
- Türkiye Başpehlivanlık Müsabakalarına Başlandı. (1932, 30 Eylül). *Hakimiyeti Milliye*, s. 4.
- Türkyılmaz, M. (2015). Ankara'da havuzbaşları: 1923-1950. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 105-136.
- Yarar, B. (2014). Osmanlı'dan Cumhuriyete geçiş süreci ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde modern sporun kuruluşu. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz* (21), 301-317.
- Yarın Karadeniz'de Yüzme Müsabakalarımız Var. (1932, 11 Ağustos). [kupür]. *Hakimiyet-i Milliye*, s.1.
- Yüzme Müsabakamız Çok Heyecanlı Oldu. (1932, 20 Ağustos). [kupür]. *Hakimiyet-i Milliye*, s.1.

